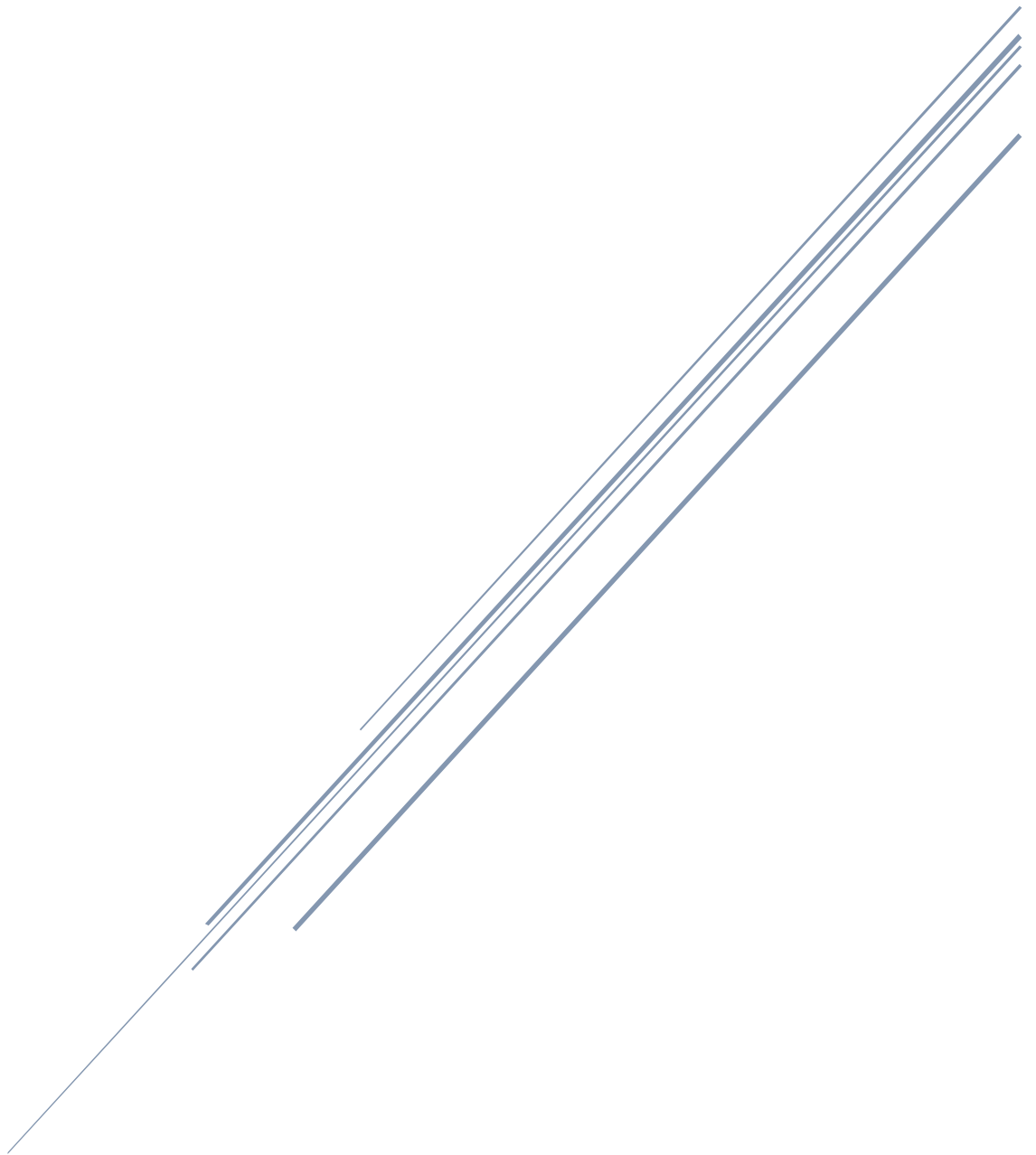

SOSIAALINEN RAPORTOINTI

ASUNNOTTOMUUS

Etsivä lähityö

Helsinki
1.12.2017

Sisällysluettelo

JOHDANTO.....	2
1. ASUNNOTTOMUUS ILMIÖNÄ.....	3
2. HELSINGIN ASUNNOTTOMILLE SUUNNATTUJA PALVELUITA.....	4
2.1. Asumispäivystys ja hätmajoitus	4
2.2. Tilapäinen asumispalvelu	4
2.3. Asumisen tuen asumispalvelut.....	5
2.4. Matalan kynnyksen päiväkeskukset	5
3. AINEISTO	5
3.1. Etsivän lähityön kohtaamiset	5
3.2. Huoli-ilmoitukset.....	6
4. ASUNNOTTOMIEN HAASTEET ASUNNOTTOMIEN PALVELUISSA.....	7
4.1. Haasteet asumispäivystyksessä ja hätmajoituksessa.....	7
4.2. Haasteet tilapäisissä asumispalveluissa.....	8
4.3. Haasteet tuetussa asumisessa.....	9
4.4. Asumispalveluiden ulkopuolella olevat	11
4.5. Asukkaan tuen tarpeen muutokset.....	12
5. MIKÄ VOISI OLLA TOISIN?.....	13
5.1. Päihteen asumispäivystys	13
5.2. Onko tarvetta lisätä tilapäistä asumista?.....	13
5.3. Hajautetut ja pienet asumisyksiköt.....	14
5.4. Joustava asumismuodon vaihtaminen	14
5.5. Sosiaali- ja terveyspalveluiden välisen yhteistyön tiivistäminen.....	14
5.6. Ulkona asuvien ja vaikeasti asutettavien palveluiden kehittäminen.....	15
6. KEHITTÄMISEHDOTUKSET	16
LÄHDELUETTELO.....	17

JOHDANTO

Etsivä lähityö on sosiaalialan palvelua katuolosuhteissa. Etsivä lähityö tekee etsivää työtä Helsingin alueella ulkona asuvien ja palveluiden ulkopuolella olevien sekä heikosti palveluihin kiinnittyneiden parissa. Työnkuvaan kuuluu neuvonta, avun tarpeessa olevien henkilöiden ohjaaminen ja tarvittaessa saattaminen palveluiden piiriin. Työntekijältä voi pyytää apua kohdattaessa ilman ajanvarausta. Etsivä lähityö ottaa vastaan huoli-ilmoituksia sekä yksittäisiin ihmisiin että alueellisiin ilmiöihin liittyen ja tekee etsivää työtä havainnoinnin keinoin.

Aineistoa tähän raporttiin on kerätty kohtaamisista ja ilmoituksista mobiilikäyttöistä Quest Back-ohjelmaa käyttäen ajalta 4.5.–30.9.2017. Tämän lisäksi raportissa on hyödynnetty Etsivän lähityön havaintoja aikaväliltä 1.1. – 30.9.2017. Kirjauksia on tehty etelän, lännen, pohjoisen ja idän työparien toimesta. Havaintoja on myös raportoitu samalla menetelmällä.

Tämä raportti keskittyy asunnottomuusteemaan Etsivän lähityön kohtaamien asunnottomien näkökulmasta, joten pääpainona käsittelyssä on suuresta asunnottomien joukosta ulkona asuvat, pitkäaikaisasunnottomat ja tuettua asumista tarvitsevat henkilöt. Tuttavien luona nukkuvia ja perheitä käsitellään raportissa vähemmän. Raportti keskittyy helsinkiläisiin ja heille suunnattuihin palveluihin. Tuomme esille Etsivän lähityön kohtaamien asunnottomien elinolosuhteita sekä miten palvelut kohtaavat heidän tarpeitaan. EU:n liikkuva väestö sekä kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneet eivät näy esim. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen (ARAn) 2016 asunnottomuustilastosta ja ovat juridisien asemansa vuoksi vaikeasti palveluihin ohjattavia. Näitä ryhmiä tulemme mahdollisesti käsittelemään myöhemmissä raporteissa.

Raportin ensimmäisissä luvuissa kerrotaan lyhyesti asunnottomuuden ilmiöstä ja asunnottomille suunnatuista palveluista Helsingissä. Kolmannessa luvussa kuvataan Etsivän lähityön kohtaamien asunnottomien asiakasmääriä, asiakasprofiilia ja heidän elinolosuhteita sekä miten ja mistä Etsivä lähityö saa tietoa asunnottomista pohjautuen Quest Back – aineistoon. Neljäs luku käsittelee asunnottomien kohtaamia haasteita heille suunnatuissa palveluissa. Raportin päätteeksi tiivistämme näkemyksiämme asioista, joilla asunnottomien tilanteita voisi mahdollisesti parantaa.

Raportissa käytetään asumispalveluiden jaottelun sijasta omia käsitteitä järjestelmän selkiyttämiseksi. Työssä kutsutaan vailla vakinaista asuntoa olevaksi tai asunnottomaksi henkilöä, jolla ei ole vakinaista osoitetta. Hän saattaa nukkua yönsä tuttavien luona, asumispäivystyksessä, väliaikaisessa asumispalvelussa, hätämajoituksessa tai olla ulkona asuva. Ulkona asuvaksi asunnottomaksi kutsutaan raportissamme henkilöä, joka nukkuu pääsääntöisesti ulkona. Ulkona asuva saattaa nukkua joko yöaikaan tai päiväsaikaan esimerkiksi asemarakennuksissa, kauppakeskuksissa, parkkihalleissa, rappukäytävissä, autoissa, puistoissa, julkisissa vessoissa, teltoissa tai asuntovaunuissa. Esimerkkien nimet sekä muut tunnistettavat yksityiskohdat ovat muutettuja.

1. ASUNNOTTOMUUS ILMIONÄ

Pääkaupunkiseudun asunnottomuus liittyy useaan tekijään. Väestön kasvu, yhteiskunnan taloudellinen tilanne sekä tuloerojen kasvu ovat vaikeuttaneet kohtuuhintaisten asuntojen saatavuutta (Asuntoensin.fi). Helsinki koetaan parempia elinmahdollisuuksia tarjoavana kaupunkina, oli kyse sitten palveluista, sosiaalisista suhteista, työn saannista tai edullisista päihteistä. Kohtuuhintaisten asuntojen vähäinen määrä ja asumisen kalleus tekevät asuntomarkkinoilla luovimisen vaikeaksi. Sosiaalinen asuntotuotanto on tarpeeseen nähden aivan liian vähäistä samalla kun kaupungin omassa asuntotuotannossa panostetaan uudiskohteisiin, joihin näyttää valikoituvan usein työssä käyviä asukkaita. Muiden julkisten asunnontarjoajien (mm. SATO, VVO) vuokrat ovat nousseet monin paikoin kohtuuttomiksi. Asuntomarkkinat käyttävät hyväkseen kireää asuntotilannetta, eikä tämä ilmene vain kohtuuttomina vuokrina, vaan myös erillisinä välityspalkkioina, entistä huonokuntoisempina asuntoina ja kimppekämpä-kulttuurin lisääntymisenä.

Kuvatun laiset asuntomarkkinat ovat erityisen ankarat pienituloisille, toimeentulotukeen turvautuille, työttömille, maahanmuuttajille sekä luottahäiriömerkinnän saaneille. Asunnottoman asemaa heikentää entisestään vakavammat puutteet elämänhallinnallisissa taidoissa, ja tällöin moninainen tuki yhteiskunnalta tulee asumisen onnistumiseksi välttämättömäksi.

Asunnottomuuden vähentämishjelman myötä Helsinkiin rakennettiin paljon isoja asumisyksiköjä ja alussa moni tuettua asumista tarvitseva sai asunnon. Asumisyksiköt kuitenkin täyttyivät nopeasti ja nyt ollaan oltu useita vuosia tilanteessa, jossa asumisyksiköihin on kohtuuttoman pitkät jonot. Jonottaminen tuettuun asumiseen voi kestää vuoden tai kaksikin. Vuosien saatossa muutama asumisyksikkö on lopetettu esimerkiksi kiinteistön huonon kunnon vuoksi eikä niiden myötä menetettyjen paikkamääriä ole korvattu uusilla asumisyksiköillä. Viimeisempänä on lakkautettu Helsingin diakonisalaitoksen Alppikulman 69 yksion asumisyksikkö. Asumisyksikön toiminnan lakkauttaminen hidastaa muiden asumisyksiköiden jonojen etenemistä, mikä puolestaan saattaa heijastua tilapäisten asumispalveluiden jonojen liikkumiseen sekä Hietaniemenkadun palvelukeskukseen hakeutuvien asiakasmääriin.

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen (ARA) "Asunnottomat 2016" - tilaston mukaan Suomessa oli 6644 asunnottomia, joista tilapäisesti sukulaisten ja tuttavien luona asuvia oli 5455. Ulkona, porrashuoneissa, ensisuojuissa tai vastaavissa yöpyvien määrä on lisääntynyt kolmatta vuotta peräkkäin, määrän ollessa 425 vuonna 2016. Yli puolet Suomen asunnottomista on helsinkiläisiä. Helsingissä oli vuoden 2016 lopulla 3990 asunnottomia, joista yksinäisiä pitkäaikaisasunnottomia oli 1130, naisia 945, nuoria alle 25-vuotiaita 700 ja maahanmuuttajia 1400. (ARA 2017)

Etsivän lähityön arvion mukaan marraskuussa 2016 helsinkiläisiä ulkona asuvia on ollut 60, kun ensisuojuissa nukkuvia ei lasketa mukaan. Vuonna 2017 Etsivän lähityön arvio on ilmoitusten, havaintojen ja kohtaamien asunnottomien perusteella noussut 85 helsinkiläiseen ulkona asuvaan. Ulkona asuvien helsinkiläisten määrä on lähtenyt uudestaan kasvuun vuodesta 2013 myös Etsivän lähityön havaintojen mukaan. Etsivän lähityön havaintojen mukaan alle 30-vuotiaiden ulkona asuvien määrä vaikuttaisi olevan myös kasvussa. Lisäksi kohdatuissa on ollut yhä enenevässä määrin asunnottomia naisia ja maahanmuuttajataustaisia asunnottomia. Edellä esitettyjen lukujen lisäksi Helsingissä yöpyy ulkona suuri määrä ulkopaikkakuntalaisia sekä EU:n liikkuvaa väestöä.

2. HELSINGIN ASUNNOTTOMILLE SUUNNATTUJA PALVELUITA

Tässä raportissa käytämme palvelujen kuvaamiseen seuraavia termejä: Asumispäivystys ja hätämajoitus, tilapäinen asumispalvelu, asumisen tuen asumispalvelut sekä matalan kynnyksen päiväkeskukset.

2.1. Asumispäivystys ja hätämajoitus

Palvelujärjestelmässämme yksinäinen asunnon ohjataan ensisijaisesti Hietaniemenkadun palvelukeskuksen asumispäivystykseen. Tästä eteenpäin kutsumme tekstissä palvelukeskusta Hietsuksi. Kriteereinä Hietsuun pääsemiseksi on, että henkilö on vailla vakinaista osoitetta ja kirjoilla Helsingissä. Erityisissä tilanteissa ja harkinnalla ei-helsingiläinen voi yöpyä Hietsussa yhden yön. Hietsun asumispäivystykseen ilmoitaudutaan yöksi kerrallaan saapumisjärjestyksessä. Yöpymispaikkoja on noin 60. Asumispäivystykseen voi saapua myös päihtyneenä.

Hietsun lisäksi Helsinkiin on avattu 2016 hätämajoituksia, jotka ovat tarkoitettuja ensisijaisesti ei-helsingiläisille. Hätämajoituksessa ei vaadita henkilöpapereita ja majoitus on pääosin päihteetöntä. Seurakunnan ylläpitämä hätämajoitus on perustettu vastaamaan kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden tarpeisiin. Kylmän kauden ajaksi Helsingin Diakonissalaitos on avannut hätämajoituksen ensisijaisesti EU:n liikkuvalla väestöllä.

2.2. Tilapäinen asumispalvelu

Tilapäisiin asumispalveluihin pääsy edellyttää helsinkiläisyyttä. Hietsun asumispäivystyksen kautta voivat yksinäiset asunnottomat hakeutua tilapäisen asumispalvelun jonoon. Tilapäinen asumispalvelu tarkoittaa tuettua asumista, jossa on oma huone, mutta kylpyhuoneet ja keittiöt jaetaan yleensä muiden asukkaiden kanssa. Asumisen tavoitteena on siirtyminen pysyvämpään asumisratkaisuun. Tilapäinen asumispalvelu vastaa lähinnä entisajan asuntoloita, joita on vähennetty 2000-luvulla merkittävästi.

Päihteistä irti haluava asunnon voi hakeutua päihdepoliklinikan kautta päihdehuollon asumispalveluihin. Asumisen tavoitteena on päihteettömän elämän tukeminen ja siirtyminen pysyvämpään asumiseen.

Kriisimajoitus on sosiaalihuoltolain edellyttämä viimesijainen asumisratkaisu akuuteissa asunnottomuustilanteissa. Kriisimajoitusta tarvitseva asiakas tai asiakasperhe hakee majoitusta nuorten palvelujen ja aikuisosiaalityön sosiaalityöntekijältä tai sosiaaliohjaajalta. Asiakkaan vastuutyöntekijä selvittää, voiko yksin elävä asiakas majoittua Hietaniemenkadun palvelukeskuksen asumispäivystykseen tai löytyykö asiakkaalta tai asiakasperheeltä omaa sukulais- tai tuttavaverkostoa väliaikaisen majoituksen järjestämiseksi. Mikäli nämä vaihtoehdot eivät ole käytettävissä, selvitetään täyttyvätkö kriteerit kriisimajoituksen myöntämiseen. Kriisimajoitus edellyttää kykyä itsenäiseen asumiseen. Työntekijä tekee tarvittaessa esityksen kriisimajoituksen työryhmälle.

2.3. Asumisen tuen asumispalvelut

Asumisen tuen asumispalveluihin pääsyn edellytyksenä ovat helsinkiläisyys, asunnottomuus sekä tuen tarve asumisessa. Palveluun voivat hakeutua täysi-ikäiset yksinelävät sekä pariskunnat Helsingin kaupungin Asumisen tuen kautta, jossa tehdään haastattelun perusteella sijoitus- ja arviointipäätös sopivan asumispaikan määrittämiseksi. Asumispalvelu on tuettua pidempiaikaista asumista soluasunnoissa, tukikodeissa ja pienasunnoissa sekä Asunto ensin-periaatteella toimivissa asumisyksiköissä. Mielenveysasiakkaille on kohdennettu omia asumispalvelumuotoja.

2.4. Matalan kynnyksen päiväkeskukset

Matalan kynnyksen päiväkeskukset ovat nimensä mukaisesti kaikille avoimia yleensä arkipäivisin auki olevia tiloja, joissa voi asioida anonymisti. Useimmissa tarjotaan puuron, kahvin ja aktiviteettien lisäksi vaihtovaatteita, pyykinpesumahdollisuutta, peseytymismahdollisuutta, työntekijöiden tarjoamaa ohjausta sekä tietokoneelle pääsyä. Eräissä päiväkeskuksissa on mahdollisuus nukkua patjalla ja omaan säilytyslokeroon. Usealle ulkona asuvalle päiväkeskus on ainoa palvelu, johon he hakeutuvat tai ainoa, johon he pääsevät.

Talviaikaan asunnottomilla on myös mahdollisuus viettää yönsä noin 15-paikkaisessa yökahvila Kalkkersissa. Edellisten lisäksi Hietaniemenkadun palvelukeskuksessa on helsinkiläisten asunnottomien käytössä laajat palvelut, mukaan lukien päiväkeskus ja terveydenhuollon palvelut lääkäreineen.

3. AINEISTO

3.1. Etsivän lähityön kohtaamiset

Kohtaamisia on ollut ajanjaksolla yhteensä 941, joista asunnottomia on ollut 371. Tilastointia tulkittaessa on otettava huomioon, että sama henkilö on voitu kohdata useamman kerran. Kohtaaminen tarkoittaa, että se sisältää vähintään keskustelua. Kohdattujen asunnottomien ikäjakauma on keskitynyt ikäryhmään 30–65-vuotiaat (yli 80%), alle 30-vuotiaita on aineistosta noin 10% ja yli 65-vuotiaita on noin 4%. Kohtaamisissa lähes 80%:ssa kohdatun henkilöllisyys on ollut tiedossa. Sukupuolijakauma painottuu miehiin, joita kohdatuista on ollut yli 70%. Suurin osa tavatuista henkilöistä on ollut helsinkiläisiä (lähes 75%). Etsivä lähityö on kohdannut asunnottomia pääasiassa (yli 55%) ulkona, esim. kaduilla, asemilla, kauppakeskuksissa sekä metsissä.

Niissä kohtaamisissa, joissa henkilö on ollut vailla vakinaista asuntoa, on raportoitu henkilön yleisimmin asuvan ulkona (yli 30%). Toisen henkilön luona nukkuneita on raportoitu yli 20%, väliaikaisessa asumispalvelussa noin 20%, asumispäivystyksessä noin 15% ja noin 10 %:ssa kohtaamisista henkilö

oli viettänyt edellisen yönä hätämajoituksessa. Ulkona asuvien korkea määrä kohtaamisissamme kertoo, että olemme kohdistaneet työmme erityisesti palveluiden ulkopuolella oleviin asunnottomiin.

Kohdattujen asunnottomien ongelmat keskittyivät pääsääntöisesti päihdeongelmiin (60%), mielenterveysongelmiin (lähes 40%) tai taloudellisiin ongelmiin (noin 40%). Terveysongelmia ilmeni lähes kolmasosalla kohdatuista ja lähes 20%:lla oli huomattavia ongelmia vähäisen vaatetuksen tai hygienian kanssa.

Mielenterveys- ja/tai päihdeongelmat ovat monen kohdalla asunnottomuuteen johtavia syitä tai asunnottomuuden seurausta. Heikentynyt toimintakyky puolestaan voi vaikuttaa asumistaitoihin ja tuoda haasteita asunnon kunnossapitoon sekä vaikeuttaa juoksevista asioista selviytymistä. Talousongelmien taustalla voi olla pitkään jatkuneen työttömyyden lisäksi talouden hallinnan ongelmia, jotka ovat voineet johtaa vuokravelkoihin sekä asunnon saantia vaikeuttaviin luottohäiriömerkintöihin. Ulkona asuvien erityishaasteiksi Etsivä lähityö on havainnut vaihtuvien yöpymispaikkojen tuoman epävarmuuden ja turvattomuuden. Yöpymispaikan löytäminen saattaa osalla perustua riippuvuus- tai hyväksikäyttösuhteisiin sekä vastikkeellisuuteen. Asemilla nukkuvat joutuvat osan yöstä kävelemään tullessaan vartijoiden häätämisiksi viimeistään sulkemisaikaan. Myös kylmyys ja kosteus ajavat väsyneen ulkona nukkuvan liikkeelle. Ulkona asuvan on myös työlästä huolehtia hygieniastaan tai huolehtia tarvittavasta lääkityksestään. Ulkona asuminen ja ulkona asuvien muut mahdolliset haasteet kuten päihde- ja mielenterveysongelmat vaarantavat merkittäväällä tavalla ulkona asuvien perusterveyden. Ensisuojassa yöpyvillä asunnottomilla on yli viisinkertainen kuoleman riski muuhun väestöön verrattuna (Stenius-Ayoade et al, 2017).

Erkkilä & Stenius-Ayoden (2009) Asunnottomat vastaanottoyksiköissä – selvityksessä, 25% aineiston henkilöistä olivat joutuneet asunnottomina ollessaan varkauden kohteeksi. Tavaroiden säilytys turvallisesti on usein mahdotonta ja Etsivän lähityön kohtaamat ulkona nukkuvat joutuvatkin usein varkauden tai ryöstön kohteeksi. Näiden yhteydessä lähtevät usein puhelin, pankkikortti ja henkilöpaperit, joita ilman on yhteiskunnassamme vaikea tulla toimeen. Esimerkiksi postin haku Poste restante -osoitteesta, rahan nosto ja reseptilääkkeiden nouto edellyttävät henkilökorttia. Asiointi palvelujärjestelmässämme edellyttää usein joko puhelimitse saatavilla oloa tai sähköisessä asiointissa pankkitunnistautumista. Digitalisaatio sekä posti- ja pankkiasiakaspalvelupisteiden raju vähentäminen on vaikeuttanut Etsivän lähityön kohtaamien asunnottomien asiointia sekä vähentänyt heidän mahdollisuuksia omatoimiseen arjessa selviämiseen. Esim. Poste restante paikkoja on enää kolme koko Helsingissä. Etsivä lähityö auttaakin usein asiakkaita esimerkiksi uusien henkilöpapereiden hakemisessa ja miettii keinoja miten saada asiakkaaseen yhteys silloin kun se ei onnistu puhelimitse.

3.2 Huoli-ilmoitukset

Kaikista lähityön kirjaamista huoli-ilmoituksista 37% (51 kpl) koski vailla vakinaista asuntoa olevia. Etsivä lähityö ottaa vastaan huoli-ilmoituksia sekä viranomaisilta ja toimijoilta että yksittäisiltä huolestuneilta henkilöiltä. Ilmoituksia tulee useasti esim. sosiaalitoimelta, asumisyksiköistä, päiväkeskuksesta, kirjastoista ja muilta jalkautuvaa tai etsivää työtä tekevilta tahoilta. Etsivän lähityön kokemuksen

mukaan hyvä verkostoituminen ja työmuodon tunnetuksi tekeminen alueella lisää ilmoitusten määrää. Suurin ilmoittajaryhmä vailla vakinaista asuntoa olevista henkilöistä on ollut viranomaiset ja muut toimijat (yli 70%), jolloin useimmiten henkilön henkilöllisyys on ollut tiedossa. Ulkona asuvista ilmoituksen tekivät ahkerasti myös yksittäiset huolestuneet henkilöt (27%). Ilmoituksista 60% koski ikäryhmää 30-65- vuotiaat ja 23% alle 30-vuotiaat. Suurin osa (75%) henkilöistä on ollut helsinkiläisiä. Vailla vakinaista asuntoa olevista yli 40% on ilmoitusten mukaan ollut ulkona asuvia. Väliaikaisessa asumispalvelussa toisen henkilön luona tai hätämajoituksessa nukkuvia oli kutakin ryhmää noin 13-15%. Asunnottomuuden ohella noin kolmasosassa ilmoituksista arviointiin tuen tarpeeksi saatto- tai asiointiapu. Etsivä lähityö reagoi useimmiten jalkautumalla paikalle tai jos henkilöllä on puhelin niin soittamalla. Kolmasosassa ilmoituksista Etsivä lähityö myös välitti huolen eteenpäin.

4. ASUNNOTTOMIEN HAASTEET ASUNNOTTOMIEN PALVELUISSA

4.1. Haasteet asumispäivystyksessä ja hätämajoituksessa

”30-vuotias ulkona asuva helsinkiläinen nainen nukkuu milloin teltassa, autossa, asemilla ja milloin porraskäytävässä. Puhelin ja henkilökortti on varastettu useaan otteeseen. Luottamus yhteiskuntaa ja ihmisiä kohtaan on mennyt ja ihmisten kohtaaminen on vaikeaa. Hietsuun meneminen tuntuu vaikealta, koska siellä on päihteidenkäyttäjiä, melua ja turvatonta. Hietsussa oleminen on tuntunut ahdistavalta, vuorovaikutus toisten yöpyjien kanssa mahdottomalta. Nainen toivoisi rauhallisempaa paikkaa, jossa olisi tilaa itselle ja jossa ei olisi päihteiden ongelmakäyttöä. Hän on yrittänyt ottaa kontaktia sosiaalitoimipisteeseen, mutta ei ole onnistunut tavoittamaan työntekijäänsä. Soittopyynnön jättäminen ei ollut mahdollista puhelimetttömyyden vuoksi ja postin noutaminen ei onnistu ilman henkilöpapereita, joten työntekijän varaama aika on mennyt ohi ”

”Tomi sairasti skitsofreniaa ja oli yöpynyt pitkään puistikossa. Hänen oli aluksi vaikea hakeutua Hietsuun, mutta lopulta hän kiinnittyi palveluun. Hän oli tyytyväinen saadessaan säännölliset ateriat ja mahdollisuuden huolehtia hygieniastaan. Hänen tarvittavasta lääkityksestään huolehdittiin sairaanhoitajien toimesta. Pian hän saikin oman huoneen tilapäisestä asumispalvelusta, johon hän jäi odottamaan vapautuvaa asuntoa asumisyksiköstä”

Etsivä lähityö kohtaa asiakkaita, jotka kuuluisivat Hietsun palvelujen piiriin, mutta eivät syystä tai toisesta hakeudu sinne tai koe olevansa kohderyhmää. Syiksi tähän asiakkaat kertovat olevan paikan maine, turvattomuuden tunne, väkivallan kokemukset, pelko että tavarat katoavat tai vaikeus jakaa nukkumatila vieraiden yöpyjien kanssa. Sosiaalisten tilanteiden sietokyky sekä kyky olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa voi olla monella hyvin heikko. Hietsu tarjoaa laajat ja kattavat palvelut asunnottomille sisältäen ruokailut, terveystalvelut lääkäreineen, saunan, pyykinpesupalvelu sekä sosiaaliohjausta. Hietsun palvelut ovat hyvin tarpeelliset erityisesti Etsivän lähityön kohtaamille asunnottomille, joilla on haasteita hakeutua tai pysyä palveluissa. Moni ulkona nukkumisen valinneista ei halua yöpyä muiden päihteiden käyttäjien kanssa huolimatta siitä käyttävätkö he itse päihteitä vai eivät;

muiden päihteiden ongelmakäyttö koetaan ahdistavana. Jotkut välttelevät Hietsua pitääkseen etäisyyttä päihdepiireihin, velkoihin tai muihin vihamiehiin. Muutamat saavat väkivaltaisen käyttäytymisen seurauksena rajauksia palveluihin, jolloin heitä saattaa tavata kadulla nukkumasta. Asunnottomat pariskunnat eivät aina koe Hietsua sopivana vaihtoehtona, koska siellä makuusalit ovat erikseen miehille ja naisille.

Etsivä lähityö kohtaa paljon myös asunnottomia, jotka eivät voi mennä Hietsuun, koska he eivät ole kirjoilla Helsingissä. He voivat olla toisesta Suomen kunnasta ja jääneet jostain syystä jumiin Helsinkiin. Heistä osa ei halua palata kotikuntaansa esimerkiksi perhesyistä tai mielenterveydellisistä syistä. Helsinkiin on helppo "maastoutua" anonyyminä. Etsivä lähityö on tavannut myös pariskuntia, joista toisella olisi pääsy Hietsun asumispäivystykseen, mutta toisella ei.

Suurin ulkona asuvien ryhmä on Etsivän lähityön havaintojen mukaan Itä-Euroopan liikkuva väestö. Heidän tarpeisiinsa vastaa erityisesti Hirundon päiväkeskus, mutta heille ei ole tarjolla ympärivuotisia yöpymispaikkoja. Itä-Euroopan liikkuvaa väestöä, muita EU-kansalaisia sekä ei-helsinkiäisiä on hakeutunut Erytisdiakonian hätmajoitukseen, mutta vain pientä osaa heistä on voitu ottaa vastaan paikkojen puutteen tai päihteettömyysvaatimuksen takia. Talviksi Helsingin Diakonissalaitos on avannut liikkuvalla väestölle suunnattu hätmajoituksen, jonka paikkojen riittävyys jää nähtäväksi. Hätmajoitukseen on hakeutunut myös osa Hietsuun kuuluvista asiakkaista, jotka esimerkiksi rajauksen vuoksi eivät voi yöpyä Hietsussa tai niitä jotka haluavat nukkua päihteettömässä ympäristössä. Vuoden 2017 syksyyn mennessä hätmajoituksen riittämätön paikkamäärä on johtanut sinne hakeutuvien priorisointiin, mutta nyt talvella 2017-2018 vaikuttaisi siltä, että paikkamäärä on nostettu riittävälle tasolle.

On myös asunnottomia, jotka eivät tarvitsisi tukea asumiseen, mutta eivät omin avuin onnistu löytämään kohtuuhintaista asuntoa. Useimmat heistä todennäköisesti yöpyvät tuttavien nurkissa. Heistä ne, jotka yöpyvät Hietsussa, eivät pääse tuettuun tilapäiseen asumiseen, koska heillä ei ole todettu tuen tarvetta. Kun kriisimajoituksen kriteerikään eivät täyty, sosiaalityö on melko keinoton kohtuuhintaisten asuntojen puuttuessa. Asunnottomuuden pitkittyessä on asunnottomalla fyysisen ja psyykkisen kuormituksen seurauksena vaara saada vakavia sosiaalisia ja terveydellisiä ongelmia.

4.2. Haasteet tilapäisissä asumispalveluissa

"Kaveri nuokkuu jälleen kauppakeskuksen penkillä aamuvarhaisella. Lähestymme häntä ja sanomme huomenta. Emme halua pelästyttää emmekä aina halua herättää jos on kyse vain univajeesta. Kaveri kuitenkin nostaa päänsä ja vastaa tervehdykseemme. Selviää, että hänellä on periaatteessa paikka, jossa asua, mutta hänellä ei ole nyt sinne asiaa, koska on päihtynyt. Hänellä on huone päihdehuollon asumispalveluissa, jossa asuminen on päihteetöntä. Juomaputki on kestänyt kuulemma muutaman viikon ja hän kertoo nukkuneensa milloin missäkin, jopa kolikkovessoissa. Koska hän on kirjoilla asumispalveluissa, hän ei voi hakeutua edes Hietsuun. Hän kertoo, ettei nyt ole halukas hakeutumaan päihdepoliklinikalle ja uskoo saavansa putken itse katki. Seuraavalla kerralla tavatessamme hän kertoo, että haluaisi asua esimerkiksi asumisyksikössä, jossa asuminen perustuu vuokrasuhteeseen eikä ole sidottu päihteettömyysvaatimukseen. Kaveri kertoo pystyvänsä olemaan pitkiäkin jaksoja selvin

päin. Hän tuo nyt esille epäilyksensä siitä, onko hänellä enää paikka päihdehuollon asumispalveluissa. Hänen luvallaan soittamme palveluun ja selviää että hänellä on vielä paikka siellä. Samalla selviää, ettei hän ole vielä käynyt Asumisen tuen haastattelussa, mikä on edellytys tuettuun asumiseen pääsemiseksi. Vuoden päästä, usean on/off päihdehuollon asumisjakson jälkeen, kaveri on lopulta kirjattu ulos päihdehuollon asumispalvelun huoneestaan ja hänellä on nyt pääsy Hietsuun, jossa hän odottelee vapautuvaa asumisyksikön asuntoa.”

Etsivä lähityö tapaa kadulla säännöllisesti retkahduksen takia ulkona nukkuvia. Silloin kun asiakas on kirjoilla esimerkiksi päihdehuollon asumisyksikössä ja päihteiden käytön seurauksena hänellä ei ole pääsyä yöpymään yksikköön, ei hänellä ole myöskään oikeutta yöpyä Hietsussa. Asiakas myös saattaa ymmärtää rajauksen keston väärin tai olla epätietoinen siitä, onko hänet uloskirjattu.

Tilapäisiä asumispalveluita yhdistää tietty yhteisöllisyys, koska asuminen on solumuotoista. Asukkaalla on omassa käytössään vain huone ja loput tilat kuten kylpyhuone sekä keittiötilat on jaettava useamman asukkaan kanssa. Joillekin vaatimus yhteisöllisyydestä voi muodostua kynnyskysymykseksi palveluun hakeutumiselle.

4.3. Haasteet tuetussa asumisessa

”Tapasimme Mikan päihtyneenä kadulla ja hän kertoi, että ei mene hyvin. Hän kertoi aiheuttaneensa päihtyneenä tuetun asumisen yksikön asunnossaan vesivahingon, jonka seurauksena asunto pitää kuivattaa, eikä korvaavaa asumista täksi ajaksi ole tarjolla muita kuin päihteettömiä vaihtoehtoja, jotka eivät Mikaa kiinnosta. Mikalla ei myöskään ole pääsyä yöpymään Hietsuun, koska hänellä on voimassa oleva vuokrasopimus korjattavaan asuntoon. Niinpä hän on nyt kadulla, joskin on joitakin öitä viettänyt kavereiden luona. Mika odottaa nyt kuun loppua, jolloin hänelle on luvattu paluu takaisin omaan asuntoon.”

”Petterillä on asumispaikka tuetun asumisen yksikössä, mutta kesäisin hän on oleskellut mieluummin ulkona päivät ja yöt, jolloin hän on tuttu näky asemilla ja kauppakeskuksissa kulkeville kansalaisille. Etsivälle lähityölle on tehty useita huoli-soittoja likaisesta ja epäsiististä henkilöstä, joka nukkuu julkisilla paikoilla ja josta ihmisille on tullut vaikutelma, että hänellä eivät asiat ole hyvin, eikä mikään palvelu näytä kiinnostuvan häntä auttamaan. Etsivä lähityö tapasi usein Petteriä kadulla ja hän vakuutteli asioiden olevan kunnossa. Petterin mielenterveyden tila huolestutti Etsivän lähityön työntekijöitä, ja he pohtivat Petterin olevan hoidon arvioinnin tarpeessa. Arvioinnin järjestäminen katuolosuhteissa on haastavaa nykyisessä palvelujärjestelmässä. Etsivä lähityön yritettyä järjestää psykiatrista arviota kadulle, Petteri on poistunut useasti paikalta ennen kuin on saatu tarvittavat viranomaiset paikalle. Asian järjestely vei monta kuukautta ja ohikulkijat lähettivät Etsivälle lähityölle useita huoliviestejä, koska tilanne näyttäytyi yhteiskunnan piittaamattomuutena asunnottomia kohtaan. Lopulta Petteri palasi syksyn tullen tuetun asumisen yksikköön, jossa hän on nyt ainakin tuen piirissä.”

”Etsivä lähityö löysi vinkin perusteella vanhemman asunnottoman miehen joka nukkui puistossa. Hän sairasti mm. skitsofreniaa ja käytti päihteitä, mutta ei ollut minkään palvelun piirissä. Hän oli halukas lähtemään selvittämään terveys- ja asumisasiotaan ja lopulta sai asunnon asumisyksiköstä. Asumisyksikön tuki sairaanhoitajineen on ollut hänen hyvinvoinnilleen hyvin tärkeää ja hän on viihtynyt hyvin tuetussa asumisessa.”

”Sami on käyttänyt pitkään runsaasti päihteitä ja on asunut tuetusti asumisyksikössä neljä vuotta. Hän tuntee hyvin naapurinsa, ja päihteitä ei tarvitse lähteä hakemaan kauempaa. Huonokuntoisena tai rahattomana voi tukeutua naapuriapuun. Talon pihalle ovat löytäneet myös pimeän viinan trokarit, jotka tuovat juomat lähes kotiovelle. Samin terveys ei enää kestä alkoholia, krampit ovat lisääntyneet, joten hän halusi hakeutua päihdevieroitushoitoon. Hänen vieroitushoitonsa kesti muutaman päivän ja onnekkana hän pääsi sieltä suoraan toivomaansa laitostuntoutukseen maaseudun rauhaan. Sami oli tyytyväinen kuntoutuksen kulkuun. Kuuden viikon päästä koitti kotiutuminen, eli paluu asumisyksikköön, jossa päihteet tulivat hyvin lähelle ja päihteettömyyden toiveestaan huolimatta Sami retkahti hyvin pian.”

Asumisyksiköt perustuvat Asunto ensin – malliin, jonka mukaan asunnottomalle tulee ensin tarjota asunto, jonka myötä aukeaa paremmin mahdollisuus alkaa ratkaista muita ongelmia. Asukkaalla tulisi olla oman huoneenvuokralain mukaisen asunnon lisäksi tarvittava tuki asumisen onnistumiseksi. Useimmat asumisyksiköt ovat isoja, lähes sadan asunnon komplekseja ja niissä on henkilökuntaa paikalla vuorokauden ympäri. Asunnottomille tarkoitetut tukikodit ovat puolestaan pienempiä yksiköitä; niissä asutaan solumuotoisissa huoneistoissa ja henkilökunta on yleensä paikalla arkisin.

Etsivä lähityön kohtaamat asumisyksiköiden asukkaat ovat useimmiten juuri niitä, jotka jostain syystä eivät ole kovin hyvin kiinnittyneitä asumisyksikköön. Syitä ovat olleet esimerkiksi turvattomuuden tunteet isossa yksikössä, asukkaan oma väkivaltaisuus, konfliktit naapureiden tai henkilökunnan kanssa, hoitamattomat mielenterveysongelmat sekä maksamattomat vuokrat. Eräät tukikotiin muuttaneista eivät sopeudu alkuunkaan soluasumiseen ja katoavat ennen kuin ovat asettuneet asumaan. Kaikkia asukkaita ei pystytä tukemaan asumisen turvaamiseksi ja edellä mainituista syistä asukas on voinut onnistua katoamaan eikä häneen saada yhteyttä. Etsivä lähityö kohtaa osaa heistä kaduilla tai metsissä ja heidän luottamustaan on vaikea palauttaa. Osalla on akuuttia hoitoa vaativa mielenterveysongelma, mutta heitä on liikkuvuutensa ja sairaudentunnottomuutensa vuoksi vaikea saada hoidon piiriin. Osa protestoi asumiseen liittyvää palvelumaksua ja heillä jääkin myös vuokrat maksamatta. Lähes jokainen kohdattu toivoo omaa rauhallista asuntoa, mutta ei isosta yksiköstä.

Päihteiden käytön vähentäminen on hyvin haasteellista sellaisissa asumisyksikössä, joissa useimmat asukkaat ovat päihteiden ongelmakäyttäjiä. Etsivän lähityön kokemuksen mukaan päihteiden käyttöä vähentämistä tai lopettamista toivovan asukkaan on haasteellista päästä vaihtamaan oikea-aikaisesti profiililtaan rauhallisempaan tai päihteettömyyttä tukevaan tuettuun asumiseen. Paluu päihteitä käyttävien naapureiden luo päätyy valitettavan usein retkahtamisiin.

Asunto ensin – periaatteen mukaan asukkaan tuen tarpeiden muutosten ei tule lähtökohtaisesti johdattaa asumismuodon vaihtamiseen (Asuntoensin.fi). Työssämme olemme kuitenkin havainneet, että tarvittavan tuen lisääminen tai räätälöinti on mahdollista vain rajallisesti. Muutto tuetumpaan asumismuotoon ei myöskään usein onnistu joustavasti ja seurauksena asukkaan tilanne voi vaikeutua.

Mikäli asukkaalla on tuetussa asumisessa haasteita, eikä tarjottu tuki ole henkilökunnan joustamisesta huolimatta riittävää asumisen onnistumiseksi, valitettavan usein edessä voi olla asunnon menetyksen ennemminkin kuin siirto tuetumpaan asumismuotoon.

4.4. Asumispalveluiden ulkopuolella olevat

”Etsivä lähityö sai vinkin miehestä, joka on asunut useita vuosia metsässä kojassa, eli itse rakentamassaan tukevarakenteisessa puilla lämpiävässä majassa. Puoli päivää kestäneen etsinnän tuloksena löysimme kojian ja miehen. Kari oli jo aiemmin keväällä miettinyt, ettei ikänsä puolesta enää jaksaisi asua metsässä ja oli halukas lähtemään selvittämään asioitaan. Kari ei osannut kertoa missä kunnassa hän on kirjoilla, hänellä ei ollut henkkareita, ei pankkitiliä, ei tuloja, eikä yhteyksiä omaisiin. Hän oli elättänyt itsensä dyykkaamalla ruuat ja vaatteet sekä keräämällä pulloja radioparistojen ja sätkäpurujen ostoa varten. Hän huolehti hygieniastaan kokonaan luonnon helmassa sadeveittä keräämällä, teki kesäisin vuoden polttopuut varastoon ja kiipesi talvisin kojiansa katolle luomaan painavat lumet pois. Etsivä lähityö kulki Karin rinnalla selvittämässä asioita ja laittamassa hakemuksia vireille kunnes hän sai, jo parissa kuukaudessa, asunnon ja uudet työntekijät tukemaan häntä omaan kerrostalo-asuntoon muuttamiseen liittyvissä asioissa.”

”Pekka on Etsivän lähityön usein kohtaama tuttu. Hän kertoo, että hänet on irtisanottu asumisyksiköstä aggressiivisen käytöksen vuoksi. Hän on sen jälkeen nukkunut asemilla tai kävellyt kaduilla pitääkseen itsensä lämpimänä vuoden verran. Talvipakkasilla hän käy nukkumassa Hietsussa, mutta lähtee sieltä liikkeelle heti aamuvarkaisella, jolloin hän jää henkilökunnalle vieraaksi. Etsivä lähityö on ohjannut hänet myös Asumisen tuen haastatteluun, mutta Pekka ei halunnut allekirjoittaa tietojen vaihtoa sallivaa suostumusta, joka mahdollistaisi taso- ja sijoituspäätöksen tekemisen työryhmässä. Taustalla on epäluottamus viranomaisia kohtaan ja pelko taloudellisen itsemääräämisoikeuden menettämisestä esimerkiksi välitystilin muodossa. Välitystilin avaamisella sosiaaliviranomaiset pyrkivät turvaamaan asiakkaan vuokranmaksun, eli asiakkaan tuloista välitettäisiin vuokraosuus suoraan vuokranantajalle. Pekka nukkuu edelleen ulkona.”

”Kaisa on ollut pitkään asunnoton. Hän pääsee välillä nukkumaan kavereidensa luo, mutta viettää myös joitakin öitä puiston penkillä. Hän on Etsivän lähityön avustuksella päässyt erilaisiin asumispalveluihin, mutta menettänyt ne jätettyään vuokrat toistuvasti maksamatta. Hän ei periaatteesta halua maksaa eläkkeestään vuokria, vaikka maksujen tueksi saisi asumistukea.”

”Matti päätyi asunnottomaksi avioeron seurauksena kymmenisen vuotta sitten. Sittemmin hän on asunut useissa tuetun asumisen yksiköissä, joissa kaikissa asuminen on ennemmin tai myöhemmin päätynyt sen seurauksena, että Matilla on mennyt sukset ristiin toisten asukkaiden ja/tai henkilökunnan kanssa. Tilanteet kärjistyvät koska Matilla on vaikeuksia noudattaa yhteisön sääntöjä. Tuettua asumisen yrityksiä kariuduttua Matti on päätynyt toistuvasti takaisin Hietsuun. Hietsun henkilökunta on joutunut rajaamaan hänen vaatimuksiaan erityiskohtelun suhteen. Tämän johdosta hän on valinnut olla menemättä Hietsuun ja nukkuu ulkona.”

”Tapsa on asunut metsissä toistakymmentä vuotta. Etsivä lähityö käy häntä säännöllisin väliajoin tapaamassa. Luottamuksen syntyminen on hidasta. Hän ottaa apua vastaan esim. pienissä käytännön

asioissa, mutta ei ole ollut kiinnostunut asunnosta. Hän kokee asumisen kerrostaloissa ja muiden ihmisten läheisyydessä hyvin ahdistavaksi. Hän suostuisi mahdollisesti asumaan esim. hylätyssä mökissä.”

Etsivä lähityö kohtaa toisinaan täysin palveluiden ulkopuolella olevia henkilöitä. Heidän haasteensa vastaanottaa tukea ja asuntoa liittyvät useimmiten vaikeuteen hyväksyä yhteiskuntamme asettamia sääntöjä ja käytäntöjä. Osalla autetuksi tulemista vaikeuttavat myös hoitamattomat vaikeat mielen-terveydelliset ongelmat. Heidän hoitoon saattaminen ei ole yksinkertaista, ja vaikka hoitoon saattaminen onnistuisikin, nämä ihmiset saattavat palata kadulle muutosyrityksistä huolimatta. Osa ulkona asuvista on niin kiinnittyneitä omaan vanhaan asuinalueeseensa, että heidän on vaikea sieltä poistua tai harkita toiselta alueelta asunnon vastaanottamista. Osa kohdatuista valvoo yöt kävellen tai istumalla yökahviloissa ja he ovat tuoneet esille toiveensa päiväaikaisista lepopaikoista, joissa voi anonyyminä käydä turvallisesti makuuasentoon ja lepuutella jalkoja.

4.5. Asukkaan tuen tarpeen muutokset

Asumisyksiköiden asukkaat vanhenevat ja heillä on samat haasteet päästä hoivapalveluiden piiriin kun muilla ikäihmisillä. Monet asumisyksiköihin sijoitetut asukkaat saattaisivat olla ympärivuorokautisen hoitopaikan tarpeessa, kun kotihoidon keinotkaan eivät tunnu olevan riittävät. Asumisyksiköiden työntekijät saattavat tuolloin joutua hoitamaan heille kuulumattomia hoidollisia tehtäviä.

Tilanne vaikuttaa olevan heikko myös erällä tuettomasti vuokra-asunnossaan asuvilla Etsivä lähityön kohtaamilla asiakkaila. He tarvitsisivat tuettua asumista, koska heidän tarpeensa ja kotiin vietävien palveluiden käytettävissä olevat keinot eivät kohtaa.

Hoitoa tai tukea tarvitsevat ovat irtisanoneet tai joutuisivat irtisanomaan vuokra-asuntonsa saadakseen tarvitsemansa tuen, koska heidän tarvitsemansa tukipalvelut on kohdistettu vain asunnottomille. Vielä vaikeammassa asemassa ovat omistamassa asunnossaan asuvat, jotka eivät pysty huolehtimaan asunnon myyntiin tai hallintaan liittyvistä asioista.

Myös asumisyksikköasumiseen palaaminen päihdekuntoutuksen jälkeen näyttäytyy haasteellisena, jos yksikön muilla asukkailla on merkittävää päihdeiden käyttöä. Eräät ovat harkinneet asuntonsa irtisanomista päästääkseen päihdeettömän asumisen piiriin, esimerkiksi päihdehuollon asumispalveluun. Tällöin on kuitenkin riskinä, että irtisanottuaan asuntonsa ja päästyään päihdehuollon asumispalveluihin, voi päihdekuntoutuja mahdollisen retkahduksen myötä tulla uloskirjatuksi ja joutua aloittamaan koko asumisen tuen jonottamisensa alusta esimerkiksi Hietsussa yöpyen.

5. MIKÄ VOISI OLLA TOISIN?

Helsingissä on verraten laajat, laadukkaat ja ahkerassa käytössä olevat palvelut asunnottomille, mitkä eivät kuitenkaan riitä vastaamaan kasvavan Helsingin asunnottomien tarpeita. Raporttimme tiedot perustuvat vain murto-osaan Helsingissä majoilevista tuen tarpeessa olevista asunnottomista, koska työmme luonteen vuoksi kohtaamme pääsääntöisesti sitä osaa asunnottomista, jotka ovat heikosti palveluihin kiinnittyneitä, jos lainkaan. Raportissamme haluamme tuoda esille näkemyksiämme perustuen kohtaamiemme asunnottomien palautteeseen siitä, mitä palveluissa voisi kehittää, jotta ne tavoittaisivat entistä paremmin avun tarvisijat. Olemme huomanneet, että osa havainnoimistamme puutteista on samoja, joita jo Erkkilä & Stenius-Ayoade toivat esille raportissaan *Asunnottomat vastaanottoyksiköissä* vuonna 2009. Silloin esimerkiksi Hietsua ei vielä ollut olemassa ja asunnottomille suunnatut palvelut oli Helsingissä järjestetty osin toisella tavalla. Vaikka suuria muutoksia ja parannuksia on sittemmin tapahtunut, osa aikaisemmin todetuista puutteista on yhä ratkaisematta ja niiden lisäksi on tullut uusia ongelmia, joiden ratkaisemiseksi vaaditaan uudenlaisia ratkaisuja.

5.1. Päihteen asumispäivystys

Hietaniemenkadun asunnottomien palvelukeskuksen asumispäivystyksen paikat useimmiten täyttyvät, jopa niin sanotuille ylipaikoille. Asunnottomien palvelukeskuksen monipuoliset palvelut terveyspalveluineen, saunoineen ja edullisine ruokailuineen tarjoavat myös ulkona yöpyville asunnottomille, joiden ei muutoin tulisi huolehdittua hyvinvoinnistaan, mahdollisuuden ruokailuun, hygienian hoitoon ja lääkkeiden saantiin.

Etsivää lähityötä tehdessämme olemme havainneet toistuvasti tarpeen päihteettömälle asumispäivystykselle Helsingissä. Asunnottomille, joilla ei ole päihdeongelmaa, Hietsuun meneminen voi tuntua raskaalta, koska siellä on päihtyneitä ja ilmapiiri koetaan rauhattomana. Kaikkien asunnottomaksi päätyvien ihmisten ohjaaminen samaan paikkaan tuntuu kohtuuttomalta. Yhteisö, jossa on paljon kaotettua ja ongelmia, on omiaan pahentamaan kriisiä, minkä asunnottomuus jo itsessään ihmiselle aiheuttaa.

5.2. Onko tarvetta lisätä tilapäistä asumista?

Vanhat asuntolat purettiin, kun asuntolapaikat muutettiin Asunto ensin -mallin mukaisiksi yksiöiksi ja kaksioiksi. Hietsun koordinoimat tilapäisasumipaikat ovat kuitenkin etenkin syksyn tullen pahasti ruuhkautuneet. Asumisyksiköiden kohtuuttoman pitkät jonot ja päihteettömän asumispäivystyksen puuttuminen aiheuttavat osaltaan lisää painetta tilapäiseen asumiseen. Tällä hetkellä tilapäismajoituspaikkoja tarvittaisiin lisää. Toisaalta mikäli lisättäisiin asunto ensin mallin -mukaisia asuntoja, vähenisi tilapäisten asumispaikkojen tarve.

Kaikki Hietsussa yöpyvät tai sinne ohjatut asunnottomat eivät välttämättä ole tuetun asumisen tarpeessa, vaan ovat esimerkiksi elämäkriisin vuoksi jääneet asunnottomaksi. Heille olisi tarpeen järjestää tilapäistä asumista sekä tukea asunnon haussa, kunnes löytävät pysyvän asumisratkaisun.

5.3. Hajautetut ja pienet asumisyksiköt

Suuret asumisyksiköt aiheuttavat usein haasteita sekä asuinympäristölleen että sen asukkaille, kun lähes 100 paljon tukea tarvitsevaa asukasta asutetaan samaan yksikköön. Jotta asukkaiden tuen tarve voidaan ottaa paremmin huomioon, tarvitaan eri puolille kaupunkia pienempiä asumisyksiköitä jotka ovat myös selkeämmin profiloitu erilaisille asiakasryhmille. Saman tarpeen ovat tuoneet esille myös Erkkilä & Stenius-Ayoade 2009 raportissaan. Pienemmät asumisyksiköt ja niiden hajauttaminen ympäri kaupunkia parantaisi asunnottomien kiinnittymistä yksikköön ja kuormittaisi vähemmän naapurustoa. Kohtaamme työssämme yksiköiden asukkaita, jotka eivät ilmeisestä tarpeesta huolimatta hakeudu lääkäripalveluihin. Nykyisiin isoihin asumisyksiköihin tarvittaisiin Hietaniemenkadun asunnottomien palvelukeskuksen mallin mukaisia matalan kynnyksen lääkäripalveluja.

5.4. Joustava asumismuodon vaihtaminen

Joustava muuttaminen eri asumismuotojen välillä on haastavaa, koska tuettuun asumisen yksiköihin on kohtuuttoman pitkät jonot.

Vuokra-asunnossa asuville tulisi olla mahdollisuus vahvempaan asumisen tukeen, parantamalla kotiin vietäviä palveluja. Näitä voisivat olla asumisneuvojen ja kotihoidon palveluiden lisäksi päihde- ja mielenterveyspalvelut sekä sosiaalityön kotiin vietävien palveluiden vahvistaminen.

Päihdekuntoutuksen jälkeen Asunto ensin -mallin mukaiseen asuntoon palaava asukas tarvitsisi päihde- ja terveyttä tukevan ympäristön. Mahdollisuus tuetumpaan asumiseen vaihtamiseen tai päihdetöntämpään asumiseen tulisi turvata, silloin kun aiempi tuki ei riitä tai ole sopiva. Voisiko päihde- ja Asunto ensin -palveluiden yhteiskoordinoinnilla helpottaa tilannetta?

Synnyttääkö palvelujen joustamattomuus uudelleen tarpeen tilapäisiin asumispalveluihin?

5.5. Sosiaali- ja terveyspalveluiden välisen yhteistyön tiivistäminen

Sairaalasta kotiutetaan Hietsun asumispäivystykseen asunnottomia, joiden psyykinen ja somaattinen kunto edellyttäisi vahvaa tukea tai esimerkiksi kotihoidon palvelua. Asumispäivystyksessä ei ole

heille riittävää tukea tarjolla. Osa "kotiutetuista" ei edes hakeudu Hietsuun, vaan saattavat jäädä esim. kadulle yöpymään. Ei pitäisi syntyä tilannetta, jossa sairaalasta joudutaan kotiuttamaan hoitoa tarvitsevia ihmisiä kadulle. Mahdollista uutta sijoitus- tai asumispaikkaa tulisi voida odottaa turvallisessa ympäristössä. Sosiaalialan ja terveysalan edelleen heikosti toimiva yhteistyö ja koordinoinnin puute on oma tärkeä teemansa, johon todennäköisesti palaamme myöhemmissä raporteissamme.

Aiemmin Ahtilan toipilassairaala palveli asunnottomia sekä päihde- ja mielenterveyskuntoutujia. Lakautetun toipilassairaalan tarve on edelleen ilmeinen.

5.6. Ulkona asuvien ja vaikeasti asutettavien palveluiden kehittäminen

Etsivässä lähityössä saamme yhteydenottoja kansalaisilta, jotka ovat huolissaan kadulla ja yleisissä tiloissa olevista ihmisistä ja kuulemme kaduilla liikkuessamme ohikulkijoiden ihmettelyjä, joiden mukaan yhteiskunta ei tee mitään asunnottomien hyväksi.

Yhteiskunnan palvelujen joustamattomuus ja palveluiden asiakkaalle asettamat vaatimukset saattavat olla osalle asunnottomista esteenä palveluiden saannille. Vaikka yhteiskunta ja sen joustamattomat palvelut toimivat usein syrjäyttävinä tekijöinä, kohtaamme myös ihmisiä, joiden on hankala ottaa apua vastaan. Heidän joukossaan voi olla asunnottomia, jotka eivät halua asua kontrollin alaisena, sitoutua sääntöihin, maksaa vuokraa, ovat aggressiivisia tai eivät suvaitse muita ihmisiä elinpiirissään. Työssämme tämä näkyy konkreettisesti esimerkiksi niin, että Etsivän lähityön kohtaamista vaille vaki-naista asuntoa olevista henkilöistä noin 6 % ei ota kohtaamishetkellä tarjottua apua vastaan. Ulkona asuvista henkilöistä luku nousee jo 11 %:iin. Tämän lisäksi löytyy ihmisiä, joiden luottamus yhteiskuntaan on hyvin heikko ja siksi heidän on vaikea käyttää palveluja hyväkseen. On tärkeää pyrkiä heikoimassa asemassa olevien ihmisten elämänlaadun parantamiseen. Ulkona asuvalle tärkeillä pienilläkin toimilla sekä ihmisarvoa kunnioittavalla kohtaamisella on suuri merkitys. Työ edellyttää pitkäjänteisyyttä ja uskoa siihen, että työ on merkityksellistä.

Pohdittavaksi jää, mitä palvelujärjestelmä voi tehdä näiden ihmisten hyväksi? Voisiko yksilökohtaisemmalla ja räätälöidymmälle palvelulla tavoittaa henkilöitä, joilla on vaikeuksia ottaa palveluita vastaan?

Erkkilä & Stenius-Ayode 2009, 107: selvityksen mukaan yhteisöllisen asumisen rinnalle moni asunnon toivoi myös omaa rauhaa ja yksityisyyttä turvaavia asumispalveluita, mikä vastaa edelleen meidän kohtaamiemme asiakkaiden toiveita. Eryteisesti tämä koskee kaikkein vaikeimmin palveluihin sitoutuvia asunnottomia. Sininauhasäätiöllä on kaksi Startti-kotia. Startti-koti sijaitsee ison asumisyksikön yhteydessä vaikkakin omalla sisäänkäynnillä. Kokemuksemme mukaan sijainti tuntui muutamalle ulkona asuvalle liian haasteelliselta esim. usean metsässä vietetyn vuoden jälkeen. Mielestämme olisi kokeilun arvoista tarjota kaikkein vaikeimmin asutettaville asunnottomille mahdollisuuden asua erillään muista naapureista, kuitenkin niin, että heillä olisi mahdollisuus tukeen, esim. työntekijät kävisivät tapaamassa viikon välein. Kyse on muutamasta henkilöstä, jotka haluavat elää täysin omissa oloissaan ja joiden kanssa luottamuksen rakentaminen on aikaa vievää. Koemme heidän nykyisen asumistapansa ulkona ja heikohkon toimintakyvyn yhdistelmän vaaraksi heille itselleen.

Matalan kynnyksen päiväkeskukset ovat hyvin tärkeitä myös sille osalle asunnottomista, joille anonymiteetti on tärkeää ja heidän on vaikea ottaa palveluita vastaan. Havaintojemme mukaan vaikeimmin autettavissa oleville asunnottomille päiväkeskusten tarjoamat terveyspalvelut voivat olla ainoa keino, jossa asunnoton voi tulla kohdatuksi terveydenhuollon ammattilaisen toimesta. Helsingistä löytyy matalan kynnyksen päiväkeskuksia lähinnä etelän ja idän alueelta, ja säännöllisesti kuulemamme palautteen mukaan vastaavia päiväkeskuksia kaivataan kipeästi lisää myös Pohjois- ja Länsi-Helsinkiin.

6. KEHITTÄMISEHDOTUKSET

1. Perustetaan päihteetön asumispäivystys
2. Pohditaan tilapäisasumisen lisäämistä eri kohderyhmille
3. Lisätään pieniä asumisyksiköitä tasaisesti eri kaupunkialueille.
4. Lisätään matalan kynnyksen lääkäripalvelut asumisyksiköihin.
5. Mahdollistetaan tuetun asumismuodon vaihtaminen joustavammin
6. Luodaan sairaalasta kotiutuville asunnottomille turvallinen toipumisympäristö
7. Löydetään kaikkein vaikeimmin asutettaville asunnottomille luovia ja räätälöityjä asumisratkaisuja
8. Lisätään asunnottomille soveltuvia päiväkeskuksia myös Pohjois- ja Länsi-Helsinkiin

RAPORTIN LAATINUT TYÖRYHMÄ

Hiltunen Kirsi, Junttila Antti, Kaajakari Antti, King Laura,
Oikarinen Minna, Pascale Lena, Pikkarainen Miia, Uimonen Mikko, Värtelä Veera.

Sähköposti: lahityo@hel.fi

LÄHDELUETTELO

Asunto ensin. Viitattu 1.12.2017. <http://asuntoensin.fi/tietoa/asunto-ensin/asunto-ensin-periaatteet/>

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA) (2017), Asunnottomat 2016, Selvitys 1/2017. <http://www.ara.fi/download/noname/%7BB3A7A24F-9FE4-485A-BF0D-7C3F953491CE%7D/126566>

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA) (2016), Asuntomarkkinaselvitys 15.11.2016. Asunnottomat, Kunnat, joissa oli asunnottomia 15.11.2016. <http://www.ara.fi/download/noname/%7B1EFA19E5-7025-4B14-9DB4-F4C3902FC686%7D/126567>

Erkkilä & Stenius-Ayoade (2009) Asunnottomat vastaanottoyksiköissä Asunnottomien vastaanottoyksiköiden asiakkaiden sosiaalinen tilanne ja terveydentila pääkaupunkiseudulla. http://www.socca.fi/julkaisut/tyopaperit/asunnottomat_vastaanottoyksikoissa_-_paakaupunkiseudun_vastaanottoyksikoiden_asunnottomien_sosiaalinen_tilanne_ja_terveydentila.382.shtml

Etsivä lähityön Quest Back aineisto ajalla 4.5-30.9.2017

Stenius-Ayoade A, Haaramo P, Kautiainen H, et al (2017) Mortality and causes of death among homeless in Finland: a 10-year follow-up study. J Epidemiol Community Health 2017;71: 841-848 tiivistettynä Asunto ensin nettisivulla: <http://asuntoensin.fi/aineistopankki/suomalaisten-asunnottomien-miesten-kuolleisuus-ja-kuolemansyyt-10-vuoden-seurantatutkimus/>